

قازاق ادبىيەتىنىڭ قانۇننامىسى

اھىز - ەرتەگىلەر

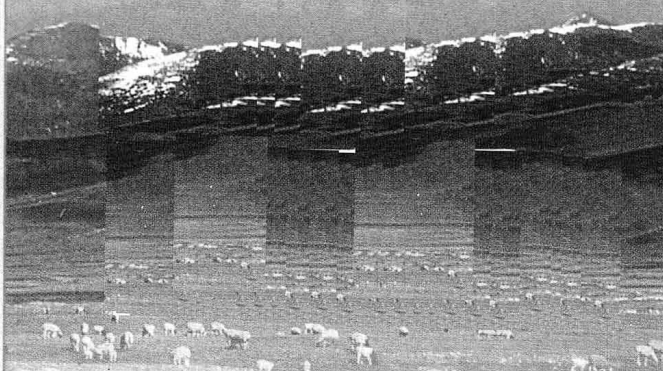

6

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

قازاق اۆز اۆزى شىنجاڭ قازىناسى

اڭىز - ەرتەڭسىر

شىنجاڭ ھالىق باسپاسى

۲۰۰۸ ۋىرجى

图书在版编目(CIP)数据

民间故事与传说 .6: 哈萨克文/布尔力克 编. 乌鲁木齐:
新疆人民出版社, 2008.11
ISBN 978-7-228-12042-0

I. 民... II. 布... III. —哈萨克族 —民间故事 —作品集 —中国 —
哈萨克语 (中国少数民族语言) IV. I277.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字 (2008) 第 178656 号

责任编辑:阿布都哈依木
责任校对:马吾提
封面设计:夏提克

中国哈萨克民间文学大典 — 故事与传说 (哈萨克文) (6)

布尔力克 编

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮政编码: 830001)

新疆新华书店发行

新疆八百印务有限公司印刷

880 × 1230 毫米 32 开本 10.375 印张

2008 年 11 月第 1 版 2008 年 11 月第 1 次印刷

印数: 1 — 3000

ISBN 978-7-228-12042-0 定价: 15.00 元

از ۇلتتاردىڭ تاڭداۋلى كىتاپتاردىن شىعارۋعا ارنالغان مەملە-
كەتتىك قارجى ارقىلى دىمەلگەن نىشان

全国少数民族出版资金资助项目

جاۋاپتى رەداكتور: ئابدىقايىم زىكرىيا ۇلى
كوررەكتور: ءماۋلىت ءشارىپ ۇلى
مۇقابسىن جوبالاعان: شاتتىق اگسا

قازاق اۋدىز ادەبىيەتىنىڭ قازىناسى —

اگىز — ەرتەگىلەر

(6)

باسپاعا دايىنداعان: بىرلىك ناۋكەن ۇلى

✱

شىنجاڭ خالىق باسپاسى باستىردى
(ئۇرىمىچى قالاسى، وڭتۇستىك ازاتتىق كوئىشەسى، 348 - ۋۇلا)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپ دۇكەنىنەن تاراتىلدى
شىنجاڭ باباي باسپا سىتەرى شەكتى سەرىكتىگىندە باسلىدى
فورمات 1/32 1230 × 880 . 10.375 باسپا تاباق

2008 - جىل، قاراشا 10 - باسپاسى

2008 - جىل، قاراشا 10 - باسلىۋى

تىراجى: 3000 — 1

ISBN 978-7-228-12042-0

باغاسى: 15.00 يۋان

باسپادان

قازاق حالقىنىڭ اۆز ادەبىيەتى ءوزىنىڭ كوركەمدىك -
يدەيالىق نارىمەن، ەستەيكالىق قۇات - تەگەۋرىنمەن، ءتۈر -
جانرلارنىڭ مولدىمەن، تاقىرىپتىق جانە سىۋجەتتىك
بايلىمەن، قوعامدىق - الۋمەتتىك جانە تارىيەلىك تەرەڭ ءمان -
مازمۇنمەن ەرەكشەلەنەدى . ول كۈنە تاس داۋىرىندە پايدا بولپ،
تۈركىلىك تۈستى باستان كەشىرگەن، ودان بەرى دە قازاق
حالقىنىڭ قالىپتاسۋ تارىخىمەن بىتە قايناسپ، بىرگە جاساپ
كەلە جاتقان تەڭدەسى جوق رۋحاني مۇرا. ول بايرى اتا -
بابالارىمىزدىڭ نانم - سەنىمدەرىنەن، تارىخىنان، تۇرمىس -
تىرشىلىگىندىن، اسىل - ارمانى. بىيك مۇراتىنان جان - جاقىتى
مالۇمات بەردى ءارى ۇلتتىق رۋحاني مادەنيەتتىڭ عاسىرلار
تىزبەگىندەگى تاريحي وزگەرىسەن، ەتىكالىق سانامەن قارايلاس
ءجۈرپ ۋتكەن جولسىن دا كوز الدىمىزعا ەلەستەتە الادى . اۆز
ادەبىيەتنىڭ شىعارۋشىسى دا، تاراتۋشىسى دا، تىڭداۋشىسى دا -
حالىق. سوندىقتان ول شىن مانىندە، خالىقتىڭ ءوز ەنشىسى
بولسپ تابىلادى . ياعنى اۆز ادەبىيەتى - خالىق
شىعارماشىلىغىنىڭ ايرىقشا سالاسى، اۆزشا شىعارىلىپ، اۆزشا
تاراغان كوركەم ادەبىي تۈندىلاردىڭ جىيىنتىق اتاۋى. سونمەن
بىرگە عىلىم مەن مادەنيەتتە «خالىق شىعارماشىلىعى»،
«خالىقتىڭ اۆزشا ءسوز ۋەنەرى» دەيتىن اتاۋلار دا وسىعان جاقىن
ماعىنادا قولدانىلادى. 1846 - جىلى اعلىشىن عالمى ۆيليام
تومس ۇسىنعان فولكلور (اعلىشىنشا خالىق دانالىعى) ءسوزى دە

اۋىز ادەبىيەتى اتاۋى ءۇشىن حالقارالىق عىلمىي اتاۋ رەتىندە قابىلدانغان. بۇلاردىڭ قاي - قايسىسى دا ءبىرىنىڭ ورنىنا ءبرى قولدانىلىپ كەلەدى. باتىس ەۋروپا، امەرىكا، اۋسترالىيا حالقتارىنىڭ ءعىمىندا بۇل ءسوزدىڭ ماعىناسى تىم اۋقىمدى، ول حالقتىڭ كىىم - كەشەك، قۇرال - جابدىق، ادەت - عۇرىپ، تۇرمىس - سالت، نانىم - سەنىم، سونداي - اق، ءتۇرلى كوركەمونەرىن (پوەزيا، مۇزىكا، ءبىي، ويۋ - ورنەك، توقىما ونەرى، ت. ب) تۇتاستاي اتاۋ ءۇشىن قولدانىلادى. بۇل جامىنان العاندا ول تەك اۋىز ادەبىيەتىن عانا ەمەس، «ەتنولوگيا»، «ەتنو مادەنىيەت» دەيتىن ءعىمدارمەن دە ساباقتاسىپ، ماعىنالاسىپ جاتادى. قازاق ادەبىيەت تانۋ عىلىمىنداى «اۋىز ادەبىيەت» دەگەن ءعىم دا «فولكلوردىڭ» وسى مانىمەن ساباقتاس دەپ قاراۋعا ابدەن بولادى. بۇلار ءبىرىن - ءبرى تولىق سىپاتتاي بەرەدى. اۋىز ادەبىيەتىن زەرتتەيتىن عىلىمدى «فولكلور» دەپ اتاۋىمىزدا وسىعان بايلانىستى.

ءبىز وسى ۇستانىمدى باسشىلىققا الا وتىرىپ، قازاق ادەبىيەتىنە ەڭبەك سىڭىرگەن ءبىر ءبولىم عالىمداردى نەشە مارتە شەكە ءتۈيىستىرىپ «قازاق اۋىز ادەبىيەتىنىڭ قازىناسى» دەگەن فولكلور اتاۋىنا سىيمدى تاقىرىپتا ۇلاسىپالى كىتاپ شىعارۋدى مىندەتكە الدىق. ماقسات - فولكلورعا جاتاتىن دۇنيەلەردى شاما بار تولىق قامتۋ. ويتكەنى، كوشپەلى قوعامدا فولكلور بەلگىلى ءبىر الەۋمەتتىك توپتىڭ عانا شىعارماشىلىعى ەمەس، جالپى حالقتىڭ خانى مەن قاراسىنا، باتىرى مەن بىيىنە، بايى مەن كەدەيىنە ورتاق ونەر، امبەگە تيەسەلى مۇرا. سول تۇستا بۇكىل قوعام اۋىزشا ونەر مەكتەبى بولدى. وسىعان لايىق اۋىز ادەبىيەتىنىڭ جۇگى دە وراسان زور بولدى. حالقتىڭ تارىحي زەردەسى، فىلوسوفىيالىق وي - تۈيىندەرى، پەداگوگيكالىق

تاجىرىيەسى، ادامگەرشلىك ولشەمدەرى، كاسپىتىك ادەبىيەتكە
«تان كوركەمدىك سۇرانستارى، تەاتىرلىق ونەرگە تيەسەلى سەسى
اۋىز ادەبىيەتىنە جۈكتەلدى. «س جۈزىندە اۋىز ادەبىيەتىنىڭ
ارالاسپايتىن سالاسى قالعان جوق. «بىز بايىرىعى اتا -
بابالارىمىزدىڭ وسىنداي ونەر مەكتەبىنەن جارالعان بارلىق
دۇنيەلەرىنىڭ باسنى بىرىكتىرىپ جالپى حالققا، كەلەر ۇرپاققا،
زەردەلى زەرتتەرمەندەرگە تابىس ەتۋ ماقساتىندا «قازاق اۋىز
ادەبىيەتىنىڭ قازىناسىن» الدارىڭىزعا تارتتىق.

قازاق اۋىز ادەبىيەتى ۇلكەن تۇلعالاردان باسپا «سوز بەتتەرىندە
جارق كورىپ بولدى. «بىراق، «الى دە شاشىراندى كۆيدە. رەفورما
جاساپ، ەسك اشۋدان بەرگى 30 جىل بويى شىنجياڭ حالق
باسپاسىنان اڭىز - ەرتەگىلەر، قارا ولەڭدەر، قىسا - داستاندار،
قازاق ەمشىلىگى، دەنە تارىيە، ۇلتتىق اس - تاامدار، ت.ب.
فولكلورعا قاتىستى دۇنيەلەر ۇزبەي جارق كورىپ كەلەدى.
1979 - جىلدىن باستاپ «شالعين» جۇرنالىن شىعارىپ اۋىز
ادەبىيەتىنىڭ العاشقى سونى مۇرالارىن جىناپ، تۇڭغىش توپتا
باسىلىم كورسەتتى. «بىز بۇل جولى وسى نۇسقالاردى نەگىزگە
الا وتىرىپ جانە ەلىمىزدىڭ «شى - سىرتىندا باسلىم تاپقان
نۇسقالارىن سالىستىرۋ، سارالاۋ، تولىقتاۋ، رەتتەۋ ارقىلى
جانرلار بويىنشا جۇيەلى قۇراستىرىپ وتىرمىز.

قازاق اۋىز ادەبىيەتىنىڭ «تۇر - جانرلارى مول جانە كۆردەلى
بولىپ كەلتىندىكتەن جانرلىق جاقتان «بولۇ بىزگە قىيىندىق
تۋدىردى. «تۈرلى تانىمدار ارا تالاس - تارتىستان سولق اقىندار
ايتىسى، اڭىز - ەرتەگىلەر، باتالار، جاڭلىقتاشاتار، جۇمباقاتار،
جىراۋلار جىرلارى، زالك - جارعىلار، كۈلىدىرگىلەر، قارا
ولەڭدەر، قىسا - داستاندار، ماقال - ماتەلدەر، مىسال -
تامىسلەر، تۇرمىس - سالت جىرلارى، ۇلكەرىلەر، ۇلتتىق

ويندار، خالق اندەرى، شەجىرە، شەشەندىك سوزدەر دەپ ون
 سەگىز توپقا چىكتەدىك. عىلمىي ءبولۇ جاعىنا قاتال تالاپ
 قويغانمىزبەن كەيىنر وقشاۋ قالاتىن جانرلاردى وسى توپتىك
 نىعايلى بىرىنە تەلىدىك. مىسالى: ميفتەرگە قايسلار جاتادى،
 اغىزدارعا قايسلار جاتادى دەگەن سياقتى ماسەلەرگە كەلگەندە
 پىكىر بىرلىگىنە كەلە الماعاندىقتان «اغىز - ەرتەگىلەر» دەگەن
 ءبىر اتپەن جىبەرىپ نىعايىنا قاراي ورنالاستىردىق. ماقال -
 ماتەلدەر بۇدان بۇرىنعى باسلىمداردىڭ جانە شەتەلدەگى
 باسلىمداردىڭ بارىندە تاقىرىپتارعا بولىنگەن، ءبىراق، مۇنداي
 ماقال - ماتەلدەر وتە كوپ قايتالانادى، ويتكەنى، قازاقتىڭ ءبىر
 ماقالى بىرنەشە ماعىنا بەرىپ، بىرنەشە تاقىرىپتى قامتىدى.
 سوندىقتان ءبىز الفاۋىت تارتىپكە سالىپ (ءبىرىنشى جولدىڭ
 ءبىرىنشى دىبىسىن نەگىزگە الپ) شىعاردىق. خالق اندەرىنىڭ
 قاي ءبىرىن الساق تا تۇلىۋ اغىزى، تارىخى بار ءارى خالىقتىق
 قاسىيەتى بويىنشا كوپ ۋارىانتى. ءبىز خالق اراسىنا ەڭ كوپ
 تاراعان ءبىر نەمەسە بىرنەشە ۋارىانتىن نەگىز ەتتىك. سونىمەن
 بىرگە مۇمكىندىگىنشە ەڭ بايرىعى نۇسقاسىن الۋدى ولشەم
 ەتتىك. ال، بەتاشار مەن باتالار تومىنا دا وسى ءۇردىستى
 ۇستاندىق، نەگىزىنەن خالىقتىق سىپات العان تۇنىدىلاردى
 بەردىك. قالعان پىكىردى وقىرمان ءوز قولدارىنا العان سولق
 ايتار دەپ وسى بويىنشا باسۋعا كەلىستىك.

شىنجاڭ خالىق باسپاسى
 2008 - جىل، شىلدە

مازمۇنى

- 1..... ەكى دوس
- 7..... ەكى جولاۋشى
- 15..... ەرىدەك
- 21..... ەسەر مەن ەستى
- 31..... ەكى جەتەم
- 36..... ەشكى قوتىر
- 43..... جەتەم قىزدەك قالىڭمالى
- 46..... جاقسى مەن جاماندى بىردەي كورۇ
- 56..... جوعالغان خان قىزى
- 58..... جالغىز ۇل — جانالى
- 70..... جەتەم قىز بەن وگەي شەشە
- 74..... جاقسىلىق پەن جاماندىق
- 77..... جالقاۋ مەن كاريا
- 79..... جاقسى سوزگە جان سەمىرەدى
- 80..... جالقاۋ قىز
- 89..... جالايىر خان مەن سىلعات
- 99..... جاناس جاقسىلىققا ورالدى
- 108..... جولاۋشى
- 108..... جالباعاي مەن ماناس
- 117..... زەينەش
- 121..... زەرەك جىگىت
- 124..... زەردەلى اۋكەن
- 126..... زەرەكتەك
- 129..... كەسەرلى بالانىڭ كەسەپاتى
- 133..... كىم نادان

- 134.....كوك سىپر
- 142.....كولدەگى التىن
- 144.....كەزبە شال
- 149.....كوزى ۇلكەن، باسى ۇلكەن جانە قولى ۇزىن
- 152.....قارا اتتى ءۋازىر
- 164.....قاراقاس پەن سۈزبەكوز
- 167.....قىرىق قاراقشى
- 171.....قىپشاق سۇلۇ
- 183.....قويشىنىڭ امالى
- 184.....قويشىنىڭ قىزى
- 186.....قۇجارعاق
- 196.....قۇ بالا
- 197.....قارت پەن تاپقىر جىگىت
- 201.....قىز بىن تازشا
- 207.....قىدىر، باق جانە اقىل
- 210.....قاڭغىرعاڭ ادام
- 258.....قويشى باتىر
- 268.....قارتتىڭ ۇلىنا وسىيەتى
- 271.....قومىلعايدىڭ كوپى تاماقتان ولەدى
- 273.....قارماقشى
- 274.....قىدىرماشى
- 275.....قازاقتىڭ قىرىق كارىجىلىكتى ساقتاۋى
- 281.....قىرتباي مەن جۇرتبايدىڭ ساۋدالاسۋى
- 282.....قۇلعا قويغان قۇ باستى مىنتەي - مىنتەي تاۋىستى
- 286.....مالعۇان سۇلۇ
- 294.....مولدا مەن اقىل
- 296.....مومىنباي مەن جەتى قاراقشى
- 304.....اياز ءبي

ەكى دوس

ەرتەدە ئېىر مەدرەسەدە ساباقتاس ەكى دوس بولپتى. ونىڭ
ئېىرى بايدىڭ، ئېىرى خاننىڭ ۇلى ەكەن. ولار وزدەرىن «ئېىز
تىرىدە جيعانمىزدى، ولگەندە يمانمىزدى ئېىر - بىرىمىزدەن
ايامايتىن دوستارمىز، ئېىزدىڭ دوستىمىزدى ەشكىمى بۇزا
المايدى» دەسەدى ەكەن.

كۈندەردىڭ بىرىندە ولار مەدرەسەنى ئېىتىرىپ، ئوز - ئوز
ۋىلەرىنە قايتادى. ايرىلىسارغا كەلگەندە ئېىرىن - ئېىرى
قىلماغاندىقتان، كوپكە دەيىن قۇشاققارى جازىلمايدى. سوڭىندا
خاننىڭ ۇلى بايدىڭ ۇلىنا:

— مەن بۇرىن ۋىلەنىپ توي جاساسام سەنى شاقىرامىن، سەن
بۇرىن ۋىلەنسەڭ تويىڭا مەنى قايتسەڭ دە شاقىراسىڭ عوي، —
دەيدى. ەكەۋى بۇعان دا ۋادەلەسەدى. بايدىڭ ۇلى ۋىيىنە كەلگەن
سولڭ جالعىز ۇلىنىڭ كەلۋىن كۈتىپ وتىرعان اكە - شەشەسى
بالاسىنىڭ مەدرەسەنى ئېىتىرىپ امان - سەن كەلگەنسە قاتتى
قۇانىپ، اق سارباسىن سويىپ، ات شاپتىرىپ توي جاسايدى.
تويىدان سولڭ بالاسىنا:

— بالام، ئېىز سەنى كوپ دوستىق، جار دەگەندە كورگەن
جالعىز بالامىزسىڭ، كوزىمىزدىڭ تىرىسىندە قىزىعىڭدى
كورەيىك دەپ، سەن كەتكەن سولڭ بىرەۋگە قۇدا ئۇسىپ قويغان
ەدىك، ئېىزدى ەندى زارىقتىرماي سول قالىڭدىعىڭدى كور، —
دەيدى.

— ايتقاندارىڭىز ئجون، — دەپ بالا قالىڭدىعىن كورىپ
جاراتادى دا، ئوزىنىڭ تالابىن ايتادى، — ئېىر تالابىم بار. سونى
ورىنىداساڭىز.

— قانداي تالابىڭ بولسا دا ورسىندايمىز.

بالا ساباقتاس دوسىنىڭ وزىنە كۈيەۋ جولداس بولپ بارۋىن
وتىنىدى. بالاسىنىڭ تالابى بويىنشا اتا - اناسى قوسار اتپەن
قىرىق كۈنشلىك جەردەگى دوسىن الدىرادى. دوسى كەلگەن
سولڭ توقسان تۈبە توعانغى مەن جاساۋ - جابدىعىن الپ،
قاينىنا بارادى بالا.

ارتىنىپ - تارتىنىپ قۇدا - كۈيەۋ كەلگەن جاق تا جىگى -
جاپار بولا قارسى الپ، جولاۋشىلاردى كۈتىپ، بىرنەشە كۈن دەم
الدىرىپ، توي جاساۋ قامىنا كىرسەدى. «بىراق خاننىڭ ۇلى
بۇرىنغىداي ەمەس، ەشكىمگە، ئىتپىتى دوسىنا دا ئىل قاتپاي،
كوڭىلىسىز بەينە بايقاتا بەرەدى. مۇنى كورگەن دوسى ونىڭ
نەلىكتەن تۇتقىل وزگەرگەننى سۇرايدى. خاننىڭ ۇلى ەوز ويىن
ايتقىسى كەلمەسە دە، سۇراپ بولماغان سولڭ اقىرى دوسىنا شىن
سىرىن ايتادى.

2

— مەن ەندىگى جەردە ەومىر سۈرە المايتىن سىياقتىمىن،
ويتكەنى سەنىڭ مىنا قالڭدىغىغا عاشىق بولپ قالدىم، —
دەيدى. ايتىسقان سەرتى ەسىندە بار دوسى كۈلپ الادى دا:

— ەكەۋىمىزدىڭ دوستىمىز ەبىر مەزگىلدىك ەمەس قوي،
تىرىدە جىعانىمىزدى ايامايمىز دەگەنىمىز بار، سالغان بۇل قىز
پىسقان الماداي بولپ سەزىلسە، مالغان سىراعى شىلىيىگەن
قوبانداي كورسنىپ تۇر، كۈيەۋ — سەن بول، توي سەنىكى
بولسىن، — دەيدى. اقىرى وتىز كۈن ويىن، قىرىق كۈن تويىن
جاساپ، جاساۋ - جابدىغىمەن قىزدى خان ۇلى الپ اتتانادى.

«بايدىڭ ۇلى العالى وترعان قالڭدىغىن باسقا بىرەۋگە بەرىپ
جىبەرىپتى، ەوزى ونداي ەكەن... مۇنداي ەكەن» دەگەن لاقايتار
تاراپ جاتادى.

كوپ وتپەي بۇل لاقاپ بايدىڭ قۇلاغىنا شالىنادى. ەستىڭ
سىرى اشىلغان سولڭ، باي بالاسىن شاقىرىپ الادى دا:

— مەن سەنى بالام بار دەمەيمەن، سەن مەنى اكەم بار دەمە!
سەن قازىردەن باستاپ كوزىمە كورىنبە! — دەپ بالاسىن قۇپ
جىبەرەدى. سونىمەن بالا قۇۋالاندى بولپ، دوستىنىڭ ئۆلىنى
تارتادى. چول ورتادا مىنگەن اتى ۋولپ، تەمىر ھىڭى تەڭگەدەي،
تەمىر تايلى تەبەندەي بولغاندا جاننىڭ ورداسىنا زورغا جەتەدى.
بالا كۈشەنى جىلاپ كەلە جاتپ، قالانىڭ ۋال ورتاسىدا جاننىڭ
سارايى تۇرغانىن، سارايدىڭ ۋستىنىڭ قاپاتىدا بايرىغى دوسى
مەن ۋوزىنىڭ بۇرىنقى قالىڭدىغى سەيلىدەپ تۇرغانىن كۆرەدى.
ولاردى تانىغان باي بالاسى قاقپادان كىرمەكشى بولپ جۈرە
بەرگەندە، دوسى توبەدەن قاقپا كۆزەتتى: —

— ۋاي، اندىلى قايرىشى نەمەنى كىرگىزبەي قۇپ جىبەر، —
دەپ ايعاي سالادى.

بالا سالىندىسى سۇغا كەتپ، قاقپا سىرتىندى تىرمەن
تاستىڭ ۋستىنە كەلپ وتىرادى. سالدەن سول قاسىنا باسىنا
بورىك، ۋستىنە ۋزىن شاپان كىگەن كوزىلدىرىكتى، ۋزىن بويلى،
ھلۇدى ھىسەرگەن ۋبىر ادام كەلەدى. اماندىق ايتىسقان سول كى
كىسى بالادان:

— بالام، كىم بولاسىڭ، قايدان كەلسىڭ، نە سىتەيسىڭ؟ —
دەپ اتى — ۋجونىن قازبالاي سۇرايدى. بالا سۇلە — ساپا عانا:

— اكە — شەشەدەن ايرىلعان جەتتىمىن، وسى قالادان
سىتەيتىن جۇمىس نىزدەپ كەلپ ەدىم، — دەپ جاۋاپ بەرەدى.
شال بالانى تاماقخاناغا ەرتىپ بارپ تاماققا تويغىزادى دا:

— بالام، ەرتەڭ كۈن كوتەرىلە وسى ارما كەل، — دەيدى.
ەرتەسى ەمەس، جاتتىن ورن بولماغان سول بالا تىرمەننىڭ
ۋستىنە ۋيقتايدى. وپانا كەلسە، كەشەگى شال قاسىندا تۇرادى.
شال بالانى ەرتىپ تىلى تاماقتاندىرادى دا:

— بالام، قوللىغان نە ونەر كەلەدى، وقىغان با ەدىڭ، ماعان
بالا بولساڭ قايتەدى؟ مەنىڭ ەسكى — قۇسقى كىيىم — كەشەك

ساتاتىن ءبىر شاعىن دۈكەنم بار ەدى، ساعان سونى باسقارتىپ قويمايىن، — دەيدى. بالا ماڭۇل بولۇپ دۈكەنگە ورنالاسادى. ونىڭ دۈكەندەگى ەسكى — قۇسقى كىيىمدى الارماندار از بولغاندىقتان، ساۋداسى كۈسەت بولا المايدى. ءبىر كۈنى اكەسى وعان:

— بالام، وقىعان كەزىڭدە ۋىرەنگەن ونەرىڭ جوق پا ەدى؟ ەگەر ونەرىڭ بولسا ايت، — دەيدى. بالا ءبىراز قوبىز تارتاتىنىن ايتادى، اكەسى ءبىر قوبىز الپ بەرگەن سولڭ، بالا قوبىز ارقىلى ءوزىنىڭ ۋىنەن ايرىلعاننان بەرگى باسنان كەشىرگەندەرسى ەسكە تۈسىرە مۇڭلى دا جالعمىدى كۈيلەر تارتادى.

— جارايدى، ۇلكەن ونەرىڭ بار ەكەن، باقتىتى بول بالام، ءبىراق بۇدان بىلاي قوبىزدى الباتى تارتىپا، باسقارلار كەلىپ ساۋدا جاساسا عانا تارت، — دەيدى اكەسى.

كۈيدى تىڭداۋ ءۇشىن قالا ادامدارى ۇنەمى كەلىپ ساۋدا جاسايدى دا، بالانىڭ ساۋداسى كۈسەت بولا بەرەدى. ءبىر كۈنى تۈستە ون ەكى — ون ءۇش جاستارداعى ءبىر بالا كەلىپ:

— اعاي، مىنا ءتورت مىڭ ءدىلدانى وسىندا قويا تۇرايىن، ەرتەڭ تۈسكە دەيىن السام الدىم، السام قۇداي الدىنا دەيىن سۇراۋسىز، — دەپ كەتەدى. بىرنەشە كۈن وتكەننەن كەيىن اكەسى:

— بالام، ساۋدانڭ قانداي؟ كىرىسىڭ ون بەس مىڭ ءدىلدا بولدى ما؟ ەگەر ون بەس مىڭ ءدىلدا بولسا، مىنا جەردە ءبىر كىسى لاكپاسىن ساتپاقشى ەكەن، سونى الساق دەگەن ويعا كەلدىم، — دەيدى. بالا ساناسا ءدىلداسى ون ءبىر مىڭ بولعان ەكەن. ءبىراز ويلانىپ تۇرغان بالا:

— اكە، ايتپاقشى بىرنەشە كۈننىڭ الدىندا ءبىر بالا كەلىپ ءتورت مىڭ ءدىلدا قويىپ كەتكەن ەدى، — دەپ بولعان ءستى ايتىپ بەرەدى. اكەسى:

— بولدى، وندا سونى قوسا سال، — دەپ بالاسىن ەرتىپ

بارىپ ۇلكەن دە ەڭسەلى، ءىشى اسىل زاتقا تولعان لاكىپنى ساتىپ
الادى. ءسويتىپ بالانىڭ تۇرمىسى جاقسارىپ، كوڭىلى كوتەرىلە
باستايدى.

كۈندەردىڭ بىرىندە قىرىقتار شاماسىنداعى سۇڭغاق بويلى،
اقتۇبا ءجۈزدى ءبىر ايەل پاۋەسكەمەن ەسىك الدىنا كەلىپ
توقتايدى دا ساۋدا جاسايدى. ول وزىنە قاجەتتى بۇيىمدى الىپ
بولعان سولڭ، ءبىر سومكا ءدىلدانى توگىپ تاستاپ كەتە بەرەدى.
جىگىت ارتىنان ايعاي سالىپ:

— ءدىلدانىڭ ارتىعىن الىپ كەتىڭىز، — دەيدى. ايەل وعان:
— ءيا، ءبارى دە ءوز يىگىلىڭىڭ ءۇشىن عوي، نۇرا بەرسىن، —
دەيدى. ءبىر كۈنى اكەسى:

— بالام، ەندى سەن ۇلكەن دۈكەن يەسى بولىدىڭ، ءبىلىمىڭ
دە ەشكىمنەن تومەن ەمەس، مەن بىرەۋگە قۇدالىق سويلەسىپ
قويدىم. سەنى سوندا ەرتىپ باراينى. ەگەر كوڭىلىڭە ۇناسا سول
قىزدى ال، ەندى سالت جۇرمە، جالعىز ءجۇرۋ ۇناسپايدى، —
دەيدى. بالا اكەسىنە ىلەسىپ قىزدىڭ ۇيىنە تارتادى. اكەسى
بالاسىن ەرتىپ باياعىدا دوسى كىرگىزبەگەن ورداعا كەلەدى.
سونىمەن اكەسى ونى استى — ءۇستى تاقتايلى، ءتورت
قابىرعاسىنا كىلەم ۇستالغان سارايعا باستاپ كىرەدى. ول ۇيدە
باغانا ساۋدا جاسالغان ايەل وتىرادى. اكەسى سالەم بەرىپ
امانداسادى، بالا دا سالەم بەرىپ امانداسىپ، ايەلدىڭ قوشامەتمەن
تورگە شىعىپ وتىرادى. سالدەن سولڭ ايەل داستارقان جايىپ شاي
قۇيۇعا اينالادى دا، اۋىز ۇيگە شىعىپ ءبىر قىزدىڭ اتىن اتاپ:

— بالام، ساماۋىر اكەل، — دەيدى. ساماۋىردى الىپ كىرگەن
قىزدى كورىپ جىگىت ەسىنەن تانىپ جىغىلىپ قالادى. ءبىر
ۋاقىتتا ەسىن جىسا، قولىنا سەمسەر العان بايىرى ءوزىنىڭ
دوسى قاسىندا تۇر. دوسى قولىنداعى سەمسەرىن تىك كوتەرىپ:
— ءجا، بۈگىن سەنىمەن كەزدەسىپ وتىرمىن. مەن سەن

‘ۋىشىن بۈگىن ‘وزىمدى قۇربان ەتەمىن، — دەيدى. جىگىت وعان باسسىن شايىقاپتى. دوسى:

— سەن ماغان ‘ومىر بويى وىپەلىسىڭ، مەن بارغاندا ‘وزىڭ العالى وتىرعان قالىڭدىنغىڭدى ماغان بەرگەن ەدىڭ. ال، مەن سەنى ەسىگىمىنەن قاراتپاي قۇپ جىبەردىم. وسىعان سەن رىزاسىڭ با؟ — دەگەندە بالا بۇعان رەنجمەيتىنىن ايتادى.

— ەگەر سەن رىزا بولساڭ، ‘بىر ‘ستى ايتايىن: سەنى ەرتىپ جۇرگەن شال — مەنىڭ اكەم، انا ايەل — مەنىڭ شەشەم، قىز — مەنىڭ قارىنداسىم. العاش كەلگەنىڭدە مەن سەنى كىرگىزبەدىم. ويتكەنى، ول كەزدە ەل سەنى قايرىشى دەپ ەسەپتەيدى. ال، قازىر ەل سەنى قۇرمەتتەيدى، ونەرلى جىگىت دەپ ەسەپتەيدى. اكەم ەكەۋىمىز ‘ستى ارنايى وسلاي ورنالاستىرعانىمىز. ەگەر سەن رىزا بولساڭ، قارىنداسىمىمەن تويىڭدى جاسايمىز، رىزا بولماساڭ مەن بۇل دۇنيەدە ‘تىرى جاساي المايمىن، — دەيدى. جىگىت ورنىنان تۇرىپ دوستىنىڭ بۇل سىنە قاتتى رىزا بولادى. دوسى سەمسەرىن تاستاپ، كوزىنە جاس الپ قۇشاق تاسىپ كورىسەدى. ‘سويتىپ وتىز كۈن ويمىن، قىرىق كۈن تويىن جاساپ، بۈكىل مال — مۈلكىنىڭ جارىمىن ەنىگە بەرىپ جىگىتتى اۋلىنىپ اپارىپ سالادى. ونىڭ كەلگەنىن كورىگەن ەل — جۇرتى، اكە — شەشەسى دە قاتتى قۇنادى، تويىدى تويىغا ۇلاستىرادى. تىرىدە جىعانىن، ولگەندە يمانىن بىرىنەن ‘بىرى ايامايتىن دوستار وسلاي وتىپتى.

ەكى جولاۋشى

بۇرىنقى زاماندا ۋىر جولاۋشى ايشىلىق جولغا جولاۋشىلاي شىققان ەكەن. بارار جەرىنە بىرنەشە كۈندىك جول قالغاندا، جاپان تۈزدە وتىرعان ۋىر جالعىز ادامغا كەز بولادى. الگى ادامنىڭ قاسىنا كەلىپ امان - سالەم جاساعان سولڭ، جاي - جاعدايىن ۋىسا كەلگەندە ول دا جولاۋشى بولپ شىعادى. الگى ادامنىڭ ەكى كوزى شەلدەنگەن سوقىر، قولىندا تايلى عانا بار ەكەن. الگى ايشىلىق جولاۋشى ونىڭ عارپ ۋىساپىر ەكەننى كورگەن سولڭ، جاني اشپ اتنا مىنگەستىرىپ الادى. جول بويى كەلە جاتىپ ونان - مۇنان اڭگىمە شەتسىەدى. اسرەسە، سوقىر ادام ەگجەي - تەگجەيلى قاداعالاي سۇراۋ قويىپ، كوپ نارسەلەردى ۋىسادى. اڭگىمەنىڭ ۋىر كەزەگىندە ۇزاق جول ۋجۇرىپ كەلە جاتقان جولاۋشىنىڭ مىنگەن اتىنىڭ تۇگى - ۋتۇسىن، ۋولڭ فورماسىن، بەلگىسىن، ونەرىن، قانداي بىەدەن تۇعاندىعىن، قانداي ايعىردىڭ بالاسى ەكەندىگىن جىتىكتەپ، قازبالاي سۇراپ ۋىسىپ الادى. اق كوڭىل جولاۋشى يىنە - ساباق جىبىنە دەيىن قالدىرماي ايتىپ بەرەدى. ەكەۋى جۇرە - جۇرە كەش باتا ۋىر قالىڭ اۋىلغا كەلەدى دە قونادى. ەرتەڭىندە جۇرمەكشى بولغاندا سوقىر ايعايلاپ:

— مەنىڭ اتىمدى اكەلىپ بەرىڭدەر — دەيدى. اۋىل ادامدارى تاڭ - تاماشا بولىسىپ:

— ۋسىزدىڭ اتىڭىز جوق، ۋوزىڭىز بىرەۋگە مىنگەسىپ كەلگەنسىز، — دەسەدى. سوندا سوقىر ازان - قازان ايعاي سالىپ، ويىلايدى:

— مەنىڭ اتمى بار ەكەندىگى بار، جول بويى بىرەۋ كەزىككەن ەدى، «جاياۋشىلىق كوردىم» دەگەن سولڭ، مەن مىنگەستىرگەن ەدىم. مەنىڭ سوقىرلىعىمنان پايدالانىپ اتمىدى الپ الماقشى

